

หนังสือเรียนภาษาไทยเรื่อง “นกกาเหมา” : ความสำนึกในการปลูกฝังจริยธรรมสิ่งแวดล้อม

(Environmental Ethics) ของกระทรวงศึกษาธิการ ก่อนพุทธศตวรรษที่ 25

The Oriental Magpie, A Thai Language Handbook : A pre-modern Consciousness in Environmental Ethics of the Ministry of Education before the 21st Century

ธัญญา สังขพันธานนท์¹ และลาวัณย์ สังขพันธานนท์²

Thanya Sangkhaphanthanon¹ and Lawan Sangkhaphanthanon²

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร^{1,2}

Faculty of Humanities, Naresuan University^{1,2}

Corresponding author, E-mail : phaitoon.thanya@gmail.com

สาระสังเขป

บทความนี้มุ่งศึกษาแนวคิดจริยธรรมสิ่งแวดล้อมในแบบเรียนภาษาไทย เรื่อง นกกาเหมา เรียบเรียงโดยหลวงกิริติวิโรชา และนายอร่าม สิทธิสารบุตร ซึ่งเป็นแบบเรียนเก่าตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ.2482 และกรมวิชาการกระทรวงธรรมการในเวลานั้นกำหนดให้เป็นหนังสืออ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 แบบเรียนเรื่องนกกาเหมา เล่าเรื่องครอบครัวของนกกาเหมาที่ประสบชะตากรรมเพราะน้ำมือของมนุษย์ ไม่เพียงแต่เป็นวรรณกรรมแบบเรียนที่อยู่ในความทรงจำของผู้อ่านด้วยเนื้อเรื่องที่น่าประทับใจ แต่ยังสามารถเสนอแนวคิดเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อมให้กับเด็กและเยาวชนอย่างแยบยล ถือว่าเป็นประเด็นที่มีความก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยในเวลานั้น ที่ยังไม่ค่อยมีความตื่นตัวในเรื่องจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่า มนุษย์คือตัวการสำคัญในการเบียดเบียนรังแกสัตว์ ดังนั้นจึงควรปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยความเมตตากรุณา เพราะสัตว์ก็มีความรู้สึกเหมือนคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจริยธรรมสิ่งแวดล้อมในวงวิชาการตะวันตก ที่เกิดขึ้นหลังจากการแต่งหนังสือเรียนเรื่องนกกาเหมาขึ้นถึงสามทศวรรษ.

คำสำคัญ : แบบเรียนภาษาไทยเรื่องนกกาเหมา; จริยธรรมสิ่งแวดล้อม; การวิจารณ์เชิงนิเวศ

SUMMARY

This article aims to study the environmental ethics present in a Thai language handbook entitled *Nok Kang Khen (The Oriental Magpie)* which was composed by LaungKirati Witthayoran and Aram Sitthisaribut. Published in 1939 under the order of the Ministry of Education, the book was designated a Thai reader for grade 5. *The Oriental Magpie* portrays a tragic destiny of an oriental magpie's family which was destroyed by humans. Not only did the impressive story unabatingly stay in the readers' memory, but it also wisely evoked the question on environmental ethics among the youth. This could reasonably be considered a progress for Thai society at that time as the environmental concern was not yet waken up nor raised up in the society. The author pointed out humans as the main actors in animal abuse and exploitation. He also demonstrated that men should learn to treat animals with compassion for animals do have feelings like humans. This point seems to correspond with the Environmental Ethics theory from the West which emerged three decades after the *Oriental Magpie* had been Written.

Keywords: The Oriental Magpie; Environmental Ethics; Ecocriticism

บทนำ

หนังสือแบบเรียน หรือหนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ผลิตขึ้นโดยการควบคุมของหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐเพื่อใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประชาชนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษ และมิควรซึ่งเป็นบุคคลที่สังคมไทยให้ความเคารพเป็นผู้ถ่ายทอดสู่นักเรียน ดังนั้นหนังสือเรียนจึงเป็นวาทกรรมที่มีสถาบันรับรอง ได้รับการตีความในฐานะของความรู้ที่เชื่อว่าถูกต้องเหมาะสม ทั้งยังสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับในสังคมอุดมการณ์ที่อยู่ในหนังสือเรียนจึงสามารถส่งผลกระทบต่อสังคมได้ในวงกว้าง [1] สอดคล้องกับแนวคิดของ Pandhiani et al. [2] ที่ว่าแบบเรียนนำเสนอโลกทัศน์ที่แน่นอนและเน้นระบบคุณค่าบางอย่างและเป็นตัวแทน 'ความรู้อย่างเป็นทางการ' ที่รัฐต้องการสั่งสอนและปลูกฝังแก่นักเรียน ระบบคุณค่าดังกล่าวมักมีความสอดคล้องกับค่านิยม บรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ความคิดทางศาสนาตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรม แบบเรียนจึงไม่ใช่สื่อที่มุ่งให้ความรู้และทักษะทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังพ่วงพาระบบคุณค่าและความหมายอื่น ๆ ที่สถาบันผู้ผลิตสร้างต้องการไว้อีกด้วย

แบบเรียนของไทยแบ่งแยกไปตามหมวดวิชาต่าง ๆ เช่นแบบเรียนภาษาไทย สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ฯลฯ แต่แบบเรียนที่นับว่ามีบทบาทสำคัญมาโดยตลอดคือแบบเรียนภาษาไทย เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสั่งสอนทักษะ ความรู้และความเข้าใจทาง

ภาษา ทำให้เด็กไทยอ่านออกเขียนได้ เป็นพื้นฐานสำหรับใช้แสวงหาความรู้ในวิชาอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม แบบเรียนภาษาไทย นอกจากใช้สอนทักษะทางภาษาแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความคิดและอุดมการณ์ต่าง ๆ แก่เยาวชนไทยตามแนวนโยบายของรัฐในแต่ละยุคสมัย

แม้ว่าหนังสือเรียนภาษาไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม แต่ผู้เรียนที่ได้ใช้แบบเรียนภาษาไทยในแต่ละรุ่นยังมีความผูกพันและความทรงจำต่อแบบเรียนในรุ่นของตนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ ปรากฏการณ์โหยหาอดีตต่อแบบเรียนภาษาไทยชุด “มานีมานะ ปิติ ชูใจ” ที่แต่งโดยรัชนิ ศรีไพรวรรณ ซึ่งได้กลายเป็นหนังสือเรียนในตำนานสำหรับนักเรียนที่เรียนในระดับประถมศึกษาระหว่างปี พ.ศ.2521-2537 ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะถูกถอดออกจากหลักสูตรไปแล้วหลายปี แต่ก็ยังมีผู้สนใจอยากอ่านและกล่าวถึงอยู่เสมอ จนกระทั่งกระทรวงศึกษาธิการต้องนำกลับมาเป็นหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้และตีพิมพ์ใหม่โดยองค์การคำของคุรุสภาในปี พ.ศ.2557 และมีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้งในยอดพิมพ์นับแสนเล่ม ทั้งยังมีการสร้างเว็บเพจและเฟซบุ๊ก “มานี มานะปิติ ชูใจ” มีแฟนเพจติดตามเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

หนังสือเรียนภาษาไทยที่ถือได้ว่าเป็นแบบเรียนในตำนานอีกเล่มหนึ่ง ได้แก่หนังสือเรียนเรื่อง “นกกาเหมา” แต่งโดยหลวง

กิริติวิทย์ฟาร์ (กักริติวิทย์ฟาร์) และนายอร่าม สิทธิสารบุตร ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงธรรมการในเวลานั้น เคยกำหนดเป็นหนังสืออ่านสำหรับเด็กเมื่อ พ.ศ.2482 และพิมพ์ครั้งแรกในปีเดียวกัน ก่อนจะมีการตีพิมพ์ซ้ำอีกหลายสิบครั้ง

สำหรับชาวไทยที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไปซึ่งเคยผ่านการศึกษามาตามหลักสูตร พุทธศักราช 2503 ส่วนใหญ่ต่างเคยอ่านหนังสือเรียนภาษาไทยเรื่อง “นกกาเหว่า” มาก่อนทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่า “นกกาเหว่า” ได้กลายเป็น “แบบเรียนภาษาไทยในความทรงจำ” ของคนไทยรุ่นดังกล่าว ดังความเห็นของคอลัมนิสต์ชื่อดังที่ใช้นามปากกาว่า “แม่มดจันทน์” แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ กล่าวถึงความประทับใจที่มีต่อหนังสือเรียนเรื่องนี้ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับออนไลน์ ประจำวันที่ 29 เมษายน 2561 ว่า [3]

พูดถึงหนังสือแบบเรียนส่งเสริมการอ่านภาษาไทยเรื่อง “นกกาเหว่า” เด็ก ๆ รุ่นนี้อาจจะไม่รู้จัก หรือไม่เคยได้อ่านเพราะแม้จะมีให้อ่านอยู่แต่เป็นหนังสืออ่านประกอบเท่านั้น มีใช้ภาคบังคับบ้างอ่านก็ได้ ไม่อ่านก็ได้ แต่สำหรับเด็ก ๆ เมื่อ 50-60 ปีก่อนโน้นจะถูกบังคับให้อ่านทุกคนในช่วง เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และเชื่อว่าคงยังจำได้ และน่าจะประทับใจอยู่จนถึงทุกวันนี้

ความดีเด่นของหนังสือเรียนเรื่องนกกาเหว่า ได้รับการกล่าวถึงอยู่เสมอว่าเป็นหนังสือที่ควรนำกลับมาให้นักเรียนรุ่นหลังได้อ่านอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2532 กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้กรมวิชาการปรับปรุงใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ตามหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 และเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับประถมศึกษา โดยองค์การคำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่ายที่ร้านศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ ปรากฏว่ามีการพิมพ์ซ้ำอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ.2558 พิมพ์ครั้งที่ 57 เป็นจำนวน 10,000 เล่ม เท่ากับว่าหนังสือ “นกกาเหว่า” ได้ทำหน้าที่ส่งเสริมการอ่านให้เด็กไทยมาแล้วถึง 78 ปี [4] และในปีเดียวกันนี้สมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย ได้จัดพิมพ์หนังสือนกกาเหว่าฉบับภาษาไทย-อังกฤษขึ้น เพื่อเผยแพร่ให้เด็ก ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนได้อ่านในชื่อภาษาอังกฤษว่า The Oriental Magpies ถนนอมรวงศ์ ล้ายอด

มรรคผล นักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มให้มีการแปลและจัดพิมพ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือ “นกกาเหว่า” ไว้ตอนหนึ่งว่า

หลายคนที่เคยอ่านนกกาเหว่ากลายเป็นเสียงเดียวกันว่าหนังสือเล่มนี้ควรกลับเข้ามาในห้องเรียน ให้เด็กไทยทุกคนอ่านมิใช่เป็นเพียงชื่อในรายการหนังสือนอกเวลา ซึ่งครูจะเลือกให้เด็กอ่านหรือไม่ก็ได้เท่านั้น และในยุคสมัยอาเซียน เราควรมีหนังสือเล่มนี้ฉบับแปลไปวางตามห้องสมุดของประเทศอาเซียนบ้าง เพื่อให้ชาวต่างประเทศมีโอกาสรู้จักนกกาเหว่าครอบครัวนี้ของเรา”

(Mae Luk Chan. : Online)

ในปี พ.ศ. 2540 วิทยากร เชียงกูลและคณะได้จัดทำโครงการคัดเลือกหนังสือดีที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่านโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนไทยรักการอ่านหนังสือมากขึ้นและมีคู่มือในการอ่านหนังสือดี และได้ประกาศรายชื่อหนังสือดีจำนวน 100 เล่ม ในจำนวนนั้นก็มีหนังสือแบบเรียนเรื่องนกกาเหว่ารวมอยู่ด้วยในฐานะหนังสือดีสำหรับกลุ่มเด็กวัย 7-12 ปี [5]

อาจกล่าวได้ว่า หนังสือเรียนเรื่องนกกาเหว่าได้ผ่านการประเมินค่าทั้งในเชิงวิพากษ์และวิจารณ์มาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและได้เปลี่ยนสถานะจากหนังสือเรียนมาเป็นวรรณกรรมเชิงวรรณศิลป์ (Literary Fiction) สำหรับเด็กด้วยคุณค่าในตัวเอง ซึ่งประกอบด้วยเนื้อเรื่องที่ตีความวรรณศิลป์ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจต่อเรื่องราวและชะตากรรมของครอบครัวนกกาเหว่าทั้งยังสอดแทรก คุณธรรม จริยธรรม แนวทางในการปฏิบัติตน ทั้งต่อครอบครัวและผู้อื่นที่น่าสนใจเป็นพิเศษ คือ วรรณกรรมเรื่องนี้ได้ปลูกฝังความรักและความเมตตาต่อสัตว์ เพราะดำเนินเรื่องด้วยตัวละครสัตว์เป็นสำคัญ มีเนื้อเรื่องที่น่าน่าสนใจชวนติดตามและมีภาพประกอบที่ช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องและช่วยเติมเต็มจินตนาการของเด็ก ๆ สอดคล้องกับแนวคิดในการประเมินค่าวรรณกรรมสำหรับเด็กของ Ambika [6] ที่ว่าวรรณกรรมสำหรับเด็ก ควรเป็นเรื่องสนุก น่าสนใจ ให้สาระความรู้ และจินตนาการ หนังสือภาพเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการ

ส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ถ้อยคำและรูปภาพช่วยให้เด็กคิดเกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์พร้อมกับการเล่าเรื่อง วรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นฐานสำคัญและทรงพลังในการสร้างความคิดของเด็ก

การนำเสนอเรื่องราวของครอบครัวนกนางแอ่นในวรรณกรรมเรื่องนี้ นอกเหนือจากแนวโน้มในการเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มักนำเรื่องราวของสัตว์มาเป็นตัวละครแล้ว ผู้เขียนบทความยังมีข้อสังเกตเบื้องต้นว่า แบบเรียนภาษาไทยเรื่องนกนางแอ่นได้นำเสนอแนวคิดสำคัญที่ดูเหมือนจะล้าสมัยในช่วงก่อนพุทธศตวรรษ 2500 ที่คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยตื่นตระหนกในสาขาด้านสิ่งแวดล้อมมากนัก แนวคิดที่ว่าก็คือ แนวคิดเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethics) อันเป็นปรัชญาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่กล่าวถึง ระบบศีลธรรมและจริยธรรมในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Stanford Encyclopedia of Philosophy: Online) จากข้อสังเกตเบื้องต้นนี้ได้นำไปสู่ความสนใจที่จะอ่านและตรวจสอบว่า หนังสือเรียนเรื่องนกนางแอ่นได้นำเสนอแนวคิดเรื่องจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมในด้านใดบ้าง และผู้แต่งมีกลวิธีในการนำเสนออย่างไร ประเด็นที่อยู่ในความสนใจนี้ เป็นหัวข้อของการศึกษาวรรณกรรมเด็กกับกรอบแนวคิดด้านนิเวศสำนึก (Eco-Consciousness) ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นประเด็นที่นักศึกษาวรรณกรรมเด็กในวงวิชาการไทยยังไม่ได้นำมาถกเถียงกันมากนัก แต่นี่ก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะแม้จนขณะนี้ในวงวิชาการวิชาการตะวันตกเองก็ยังตั้งข้อสังเกตว่า วรรณกรรมเด็กกับการศึกษาเชิงนิเวศมักเป็นประเด็นที่แยกจากกันเสมอ [6]

จริยธรรมสิ่งแวดล้อม : คุณธรรมและจริยธรรมในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

คำว่า “จริยธรรมสิ่งแวดล้อม” เป็นปรัชญาแขนงย่อยของปรัชญาสิ่งแวดล้อม เริ่มปรากฏในวงวิชาการตะวันตกนับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความตื่นตัวของจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมที่เติบโตขึ้นจนเป็นขบวนการทางสังคมในทศวรรษที่ 1960 ในระยะนี้เป็นช่วงที่

สาธารณชนเริ่มหันมาตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์เชิงศีลธรรมของมนุษย์ที่มีต่อโลกธรรมชาติ เพราะเห็นว่าจริยธรรมแบบเดิมนั้นมีปัญหา แรงจูงใจสำคัญก็คือต้องการกำหนดทฤษฎีทางศีลธรรมที่เหมาะสมสำหรับภาระหน้าที่ทางศีลธรรมที่มนุษย์ควรมีต่อโลกธรรมชาติ [7] โดยการตั้งคำถามพื้นฐานสำคัญอย่างน้อยสองข้อคือ มนุษย์มีหน้าที่อะไรในการเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและทำไมต้องทำเช่นนั้น คำถามที่ว่า ทำไมมนุษย์ต้องมีจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมจะเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ว่าเรามีข้อผูกพันด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน หรือเพื่อมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในอนาคต หรือเพื่อประโยชน์ของหน่วยงาน/องค์กรภายในสิ่งแวดล้อมโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของมนุษย์หรือไม่นักปรัชญาที่แตกต่างกันได้ให้คำตอบที่ต่างกันไปสำหรับคำถามพื้นฐานนี้ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันมากนอกจากนี้แล้ว คำว่า “จริยธรรมสิ่งแวดล้อม” ยังมีความหมายครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่มี หรือไม่มีจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย

วิธีคิดที่เก่าแก่ของตะวันตก คือการมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง (Anthropocentrism) กระบวนทัศน์นี้ได้นำไปสู่การมองว่าแม้แต่มนุษย์เท่านั้นที่มีศีลธรรม ซึ่งหมายความว่าภาระทางศีลธรรมทั้งหลายเป็นของมนุษย์ โดยนัยนี้ สิ่งแวดล้อมจึงเป็นหนี้บุญคุณของมนุษย์ แนวคิดนี้จึงถูกมองว่าเป็นปัญหานักปรัชญาด้านสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วย และพยายามที่จะถอยห่างออกมาจากวิธีแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากแนวคิดของนักปรัชญาด้านสิ่งแวดล้อมสองสำนักใหญ่ คือสำนักคิดนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep Ecology) กับสำนักสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) [7] ทั้งสองสำนัก มีบทบาทในการสร้างข้ออภิปรายถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมสิ่งแวดล้อม สำนักนิเวศวิทยาแนวลึก ซึ่งสถาปนาโดย Arne Naess นักปรัชญาชาวนอร์เวย์ เสนอว่า การจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมของมนุษย์และรวมไปถึงการคิดใหม่ในทุกส่วนของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง การเติบโตของประชากรและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ

ตนเองที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงสัมพัทธ์มากกว่าการแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เขาเห็นว่าจริยธรรมสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นได้จากการที่มนุษย์ต้องตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Realization) ในขณะที่สำนักสตรีนิยมเชิงนิเวศ ซึ่งมีแนวทางในการวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงการกดขี่ครอบงำสตรีกับธรรมชาติอย่างคู่ขนาน พยายามชี้ให้เห็นความคล้ายคลึงกันระหว่างระบบการปกครองที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและผู้หญิงว่า การกดขี่ธรรมชาติและผู้หญิงนั้นมาจากโครงสร้างของระบบเดียวกัน เงื่อนไขทางวัฒนธรรม จึงถือว่าเป็นสมมุติฐานสำคัญของปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่น โดยเฉพาะวิธีคิดแบบคู่ตรงข้าม เช่น ความมีเหตุผล ไม่มีเหตุผล, ธรรมชาติกับวัฒนธรรม, หญิงกับชาย ฯลฯ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว นักสตรีนิยมเชิงนิเวศนิยมยังคงค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างการกดขี่ของธรรมชาติและของผู้หญิง ซึ่งในบางครั้งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น [8] แนวคิดเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อมจึงเรียกร้องให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อและปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อย่างเท่าเทียม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนรุ่นอนาคต เช่นเดียวกับผลประโยชน์ของมนุษย์ในปัจจุบัน สิ่งหนึ่งที่นักจริยธรรมสิ่งแวดล้อมตระหนักคือ ปัญหาจริยธรรมสิ่งแวดล้อมยังถูกมองเสมือนเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ และเป็นเหมือนชนกลุ่มน้อยในระบบจริยธรรมเชิงบรรทัดฐาน ไม่นานคงและดังนั้นจึงต้องหาทางป้องกัน นักปรัชญาด้านสิ่งแวดล้อมยังเห็นว่า จริยธรรมสิ่งแวดล้อมนั้นควรขยายไปครอบคลุมไปถึงสัตว์ด้วย

แนวคิดที่มองมนุษย์เป็นศูนย์กลาง นับว่าส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์เป็นอย่างมาก การที่มนุษย์ถือว่าตนเองเท่านั้นที่มีจุดยืนทางศีลธรรมแต่สัตว์ไม่มี จึงทำให้มีการปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่เท่าเทียม มนุษย์สามารถล่าและใช้ประโยชน์จากสัตว์ได้ด้วยข้ออ้างดังกล่าว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องขยายประเด็นจริยธรรมสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมถึงสัตว์ด้วย

Peter Singer และ Tom Regan ถือว่าเป็นนักจริยธรรมสิ่งแวดล้อมคนสำคัญที่มีบทบาทอย่างแข็งขันในเรื่องนี้ พวกเขาต่างมองว่า สัตว์นั้นก็ไม่ต่างจากมนุษย์ มีความรู้สึกพึงพอใจและเจ็บปวด ในเมื่อมนุษย์ทั้งหมดมีความเสมอภาคกัน ดังนั้น สัตว์

จึงควรมีความเท่าเทียมกับมนุษย์ Singer [9] เสนอว่า เราควรนับถือต่อสัตว์เช่นเดียวกับการให้ความนับถือต่อมนุษย์ ประเด็นจริยธรรมที่เกี่ยวกับสัตว์จึงมักเริ่มต้นด้วยความสนใจในเรื่องการกดขี่การกระทำทารุณกรรมต่อสัตว์ ซึ่งเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ทำให้มนุษย์วางตนอยู่เหนือสัตว์ในทุกเงื่อนไข นักวิจารณ์เชิงนิเวศเห็นว่า ความคิดที่เห็นว่ามนุษย์กับสัตว์มีความแตกต่างกันไปสู่การอภิปรายที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและก่อให้เกิดปัญหาอยู่เสมอ ซึ่งเราจะได้เห็นได้จากตัวบทวรรณกรรม ที่มักวาดภาพให้เห็นว่ามนุษย์เหนือกว่าสัตว์ สัตว์อาจเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายหรือดิ่งมก ก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่มันเกี่ยวข้องกับ [10]

ในสังคมไทยเอง สำนักเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อมยังเป็นเรื่องใหม่ และมีฐานะเป็นแนวคิดชายขอบที่ยังไม่ได้รับการเน้นย้ำอย่างเอาใจจริงอย่างชัดเจนเช่นในสังคมตะวันตก แต่ก็เชื่อว่าสังคมไทยไม่สนใจเรื่องนี้มาก่อน อันที่จริงหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยเฉพาะแนวคิดเรื่องศีล 5 ก็ถือได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของแนวคิดจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม เพียงแต่ยังไม่ได้ถูกเน้นย้ำอย่างเจาะจงดังเช่นการนำเสนอของนักปรัชญาชาวตะวันตกเท่านั้นเอง

วรรณกรรมเด็กกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบอย่างหนึ่งของแบบเรียนและหนังสือเรียนภาษาไทยระดับพื้นฐาน ที่อยู่ในแนวนิยามมาเกือบทุกยุคทุกสมัย คือประกอบด้วยเนื้อหาทางภาษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรตามลำดับชั้นและช่วงวัย ทั้งในเรื่องของ หลักภาษา ที่มีเน้นการฝึกทักษะ การสะกดคำ การประสมคำ การผูกประโยคและการใช้ภาษา ซึ่งเป็นแกนกลางที่สำคัญของบทเรียน จากนั้นก็จะสอดแทรกเนื้อเรื่องสำหรับฝึกทักษะการอ่านที่บูรณาการทักษะทางภาษาประจำทาบผ่านแบบฝึกอ่านที่เป็นเรื่องราว (Story) ทั้งที่เป็นเนื้อเรื่องซึ่งคัดสรรตัดตอนมาจากวรรณคดีไทย หรือเป็นเรื่องที่คณะผู้ประพันธ์ แต่งขึ้นในรูปของเรื่องเล่าทั้งสารคดีและบันเทิงคดี เนื้อเรื่องที่เป็นบทฝึกอ่านเนื้อเรื่องที่มักเป็นที่จดจำของผู้เรียน เพราะมีเรื่องราวที่น่าสนใจ มีตัวละครและการสอดแทรกแนวคิดอุดมการณ์ต่าง ๆ ไว้อย่างแนบชิด ตลอดจนมีวรรณศิลป์ ในหนังสือเรียนหลายเล่มบทอ่านที่แต่งขึ้นในเรื่องเล่าแบบบันเทิงคดี มีคุณค่าในระดับของวรรณกรรม

สำหรับเด็ก (Children's Literature) ซึ่งในบางครั้งเรื่องเล่าที่แต่งขึ้นเองนี้อาจนำเสนออย่างเอกเทศในลักษณะของหนังสือเรียนหรือหนังสือส่งเสริมการอ่านก็ได้ ดังเช่นหนังสือเรียนเรื่องนกนางแอ่น ก็จัดอยู่ในลักษณะที่ว่านี้ กล่าวได้อีกว่า เรื่องนกนางแอ่นเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กที่อยู่ในรูปแบบหนังสือขนาดสั้น มีเนื้อหาที่นำเสนอประเด็นปัญหาอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (โดยเฉพาะเด็กกับธรรมชาติ) ซึ่งเป็นแนวเรื่องที่มักปรากฏในวรรณกรรมเด็กเสมอความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับเด็กนั้นมีสองแง่มุมให้พิจารณา ประการแรกคือ เรามักจะเชื่อกันว่าเด็กคือผู้บริสุทธิ์ เด็กถูกมองว่ามีสำนึกพิเศษในความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพราะพวกเขายังคงความสนุกเพลิดเพลินโดยธรรมชาติแต่ในความเป็นจริงแล้ว เด็กไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเชื่อมโยงกับธรรมชาติ พวกเขาไม่มีประสบการณ์หรือความเข้าใจในเรื่องนี้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ ที่จะต้องรับผิดชอบให้เด็ก ๆ ได้ตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัวพวกเขา นักวิชาการจากสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษาของสหรัฐอเมริกา [11] ให้เหตุผลว่า การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมควรเริ่มขึ้นในช่วงแรก ๆ ของชีวิต ประสบการณ์ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทัศนคติ ค่านิยมและรูปแบบพฤติกรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติตลอดชีวิตของมนุษย์ ความเชื่อนี้อยู่บนพื้นฐานสำคัญสองประการ ประการแรกคือข้อสันนิษฐานที่ว่า เด็กที่ไม่ได้สัมผัสสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จะไม่มีความเคารพและเห็นคุณค่าของธรรมชาติที่สังคมเห็นว่าเหมาะสม ประการที่สอง คือสมมติฐานที่ว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาสุขภาพที่ดีของเด็ก

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ ดังเช่นงานวิจัยเรื่อง Children's Literature: As A Way Of Raising Environmental Consciousness - A Study ของ Tamrin [12] ยืนยันว่าการบวนการสร้างความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมควรทำจากฐานราก ในฐานะเป็นคนรุ่นต่อไป เด็ก ๆ จึงเป็นกลุ่มที่เหมาะสมที่สุดที่จะสอนเรื่องนี้ เด็กมักจะอยากรู้อยากเห็นต่อสภาพแวดล้อมของพวกเขา มีความรู้สึกตื่นตัวเมื่อเห็นบางสิ่งไม่

ถูกต้อง ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่จะเริ่มสร้างความตระหนักที่ตัวเด็กงานชิ้นนี้ให้ความสนใจต่อหนังสือภาพ (Picture Books) เพราะหนังสือภาพเป็นหนังสือที่มีการผสมผสานระหว่างรูปภาพหรือภาพประกอบและข้อความ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างมุมมองในเรื่อง ภาพประกอบนำเสนอใจตรงที่สามารถช่วยในสิ่งที่คำพูดไม่สามารถทำได้ ทำให้เด็กได้มองเห็นและมีความรู้สึก ดังนั้นภาพประกอบในหนังสือจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศิลปินใช้สื่อความรู้สึกและกระตุ้นความรู้สึกของผู้อ่าน งานวิจัยนี้ Tamrin ได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) มาเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กช่วยให้เด็กใกล้ชิดธรรมชาติได้อย่างไร โดยเลือกศึกษาจากหนังสือภาพเรื่อง Secret Garden และ The Giving Tree. ข้อค้นพบจากงานวิจัยทำให้ได้ข้อสรุปว่าการใช้วรรณกรรมเด็กเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยยกระดับจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เด็กอย่างมีประสิทธิภาพมาก วรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิเวศวิทยาหรือ "วรรณกรรมสีเขียว" เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมวรรณกรรมเด็กที่เชื่อมโยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอาจเป็นพันธมิตรที่แข็งแกร่งและมีคุณค่าในความพยายามของมนุษย์เช่นเดียวกับที่ Monhardt [13] ย้ำว่า หนังสือสำหรับเด็กสามารถให้ความลุ่มลึกและรุ่มรวยในสิ่งที่ไม่อาจพบได้ในหนังสือเรียน เพราะวรรณกรรมสำหรับเด็กมักจะจำกัดหัวข้อนำเสนอเพียงประเด็นใดประเด็นหนึ่งไม่ใช่แบบกว้างและผิวเผิน

การวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องในการวิเคราะห์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ดังเช่นในบทความวิจัยเรื่อง Ecocriticism In Children's Literature: An Analysis Of Amit Garg's two Tales ของ Sandip Kumar Mishra [14] ซึ่งตระหนักในปัญหาที่เด็กในยุค Wi-Fi Technology ถูกตัดขาดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่างจากเด็ก ๆ ในอดีตที่เล่นสนุกในแต่ละวันในแวดล้อมของธรรมชาติ การท่องเที่ยวไปในทุ่งหญ้าสีเขียว เล่นเกมที่เกี่ยวข้องกับการหว่านเมล็ดพืชและการเก็บเกี่ยว ออกกำลังกายด้วยการว่ายน้ำในสระน้ำและแม่น้ำ ได้สูดอากาศบริสุทธิ์และเรียนรู้คุณค่าของธรรมชาติ ในขณะที่

ที่เด็ก ๆ ในปัจจุบันมีความสุขจากสิ่งประดิษฐ์ทางวัตถุ เช่น ปืนของเล่น วิดีโอเกม การ์ตูนในทีวี Mishra เห็นว่า เราได้ละเลยธรรมชาติอันเปรียบเสมือนบ้าน และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของเรากับโลกใบนี้ มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติมากเกินไป ส่งผลให้เกิดวิกฤติและปัญหาต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมที่ปนเปื้อนสัตว์ที่กำลังใกล้สูญพันธุ์ และการเกิดขึ้นของภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มมากขึ้น การวิจารณ์เชิงนิเวศจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราได้เรียนรู้และตระหนักในปัญหาดังกล่าว การวิจารณ์เชิงนิเวศเตือนให้ตระหนักว่าเรายังมองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงปัญหาขายขอบ ถ้าต้องการเปลี่ยนวิสัยทัศน์ที่เห็นว่ามนุษย์เป็นใหญ่เหนือธรรมชาติ (Anthropocentric Vision) ก็ต้องเรียนรู้วิธีการให้ความสำคัญกับธรรมชาติมาตั้งแต่เด็ก มิฉะนั้นธรรมชาติ จะรับผลกระทบที่มนุษย์ก่อไว้ ดังนั้นจึงถึงเวลาที่จะต้องประเมินค่าใหม่เพื่อความอยู่รอดของเรา ทศนคตินี้ควรได้รับการเผยแพร่ในหมู่เด็ก ๆ เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน โดยผ่านวรรณกรรมของเด็ก ๆ ที่มีความสนุกสนานน่าสนใจเต็มไปด้วยจินตนาการและสติปัญญา หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้นวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีภาพประกอบและเรื่องเล่า เป็นสื่อที่ทรงพลังในการกำหนดความคิดของเด็ก เนื่องจากพวกเขาสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เชิงปฏิบัติของชีวิตกับวรรณกรรม

จริยธรรมสิ่งแวดล้อมในหนังสือเรียนเรื่องนกนางแอ่น : “นกทั้งหลายก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนเรา”

หนังสือเรียนเรื่องนกนางแอ่น เปิดเรื่องด้วยการพบปะกันของนกนางแอ่นคู่หนึ่ง พร้อมด้วยบทสนทนาที่เป็นประโยคซึ่งผู้อ่านส่วนหนึ่งจดจำได้ติดปากว่า

เช้าวันหนึ่ง นกนางแอ่นตัวผู้ตัวหนึ่ง

เกาะอยู่บนกิ่งมะม่วงในสวน นกน้อยตัวนี้ส่ง

เสียงร้องไพเราะ มันร้องพยางค์โดดไปพยางค์ตามกิ่งไม้
กิ่งโน้นบ้าง กิ่งนี้บ้าง

มันร้องอยู่ไม่นาน ก็มีนกนางแอ่น
ตัวเมียซึ่งเกาะที่กิ่งล่าง ส่งเสียงร้องประสานรับออกมา

นกนางแอ่นตัวผู้ มองไปทางนก
พยางค์ในใจว่า “ฉันอยากจะพูดกับนางนกตัวนี้

จริง” นึกแล้ว จึงพูดว่า “สวัสดี วันนี้อากาศดีมากนะจ๊ะ”

นางนกตอบว่า “จ๊ะ อากาศดีอย่าง
นี้ ทำให้ฉันรู้สึกเบิกบานใจขึ้น”

(Ministry Of Education, 1984 : 1)

เหตุการณ์ในเช้าวันนั้น กลายเป็นจุดเริ่มต้นของ
ครอบครัวนกนางแอ่น เมื่อนกตัวผู้ซึ่งสูญเสียคู่ของตัวเองไปจากการ
ถูกรบกวนจากลูกของมันเป็นในรัง ทำให้มันทนต้องตายเพราะความ
โศกเศร้า ขณะที่นกตัวเมียเองก็สูญเสียคู่ของมันเพราะน้ำมือของ
เด็กเกร นกทั้งสองต่างตกลงปลงใจที่จะเริ่มชีวิตใหม่ด้วยกัน พวก
มันช่วยกันทำรังในร้วบ้านของครอบครัวคนใจบุญ จนมีลูกด้วยกัน
สี่ตัว คือ นิม นิด หน้อย น้อย พ่อแม่ทั้งสองช่วยกันเลี้ยงดู
อบรมสั่งสอนลูกทั้งสี่ด้วยความรักและเอาใจใส่และคอยไปหาอาหาร
จากบ้านของปราชญ์และประนอม ซึ่งเป็นเด็กในครอบครัวใจดี ชอบ
ให้อาหารนก ในบรรดาลูกนกนางแอ่นทั้งสี่นั้น นิมเป็นลูกนกที่
แข็งแรง แต่คือ ทะนงตนและเอาแต่ใจตัวเองมากที่สุด กระทั่งวัน
หนึ่งนิมประสบอุบัติเหตุจนบาดเจ็บขณะออกไปฝึกบินกับพี่น้อง แต่
ก็ได้รับการดูแลช่วยเหลือจากสองพี่น้องคือปราชญ์และประนอม ให้
การรักษาพยาบาลจนนิมหายจากอาการบาดเจ็บและกลับรังไป
พร้อมกับครอบครัว เมื่อลูกนกโตขึ้น พ่อแม่ก็ให้ลูก ๆ แยก
ย้ายออกจากรังไปใช้ชีวิตอย่างอิสระ เหลือแต่นิมเท่านั้นที่ยังอยู่กับ
พ่อแม่ ต่อมานิมและหน้อยไปติดตาข่ายของคนตักนก มันถูกจับไป
ขังรวมกับอื่น ๆ กระทั่งทั้งคู่ล้มเจ็บและตายลงด้วยความโศกเศร้า
คงเหลือแต่นิมที่อยู่กับพ่อแม่ มันคอยถามข่าวน้องสองคนจากน้อย
ซึ่งเป็นน้องคนเล็กสุด แต่ก็ไม่มีใครได้ข่าวพวกมันอีกเลย

นี่คือเรื่องย่อของเรื่อง “นกนางแอ่น” ที่ปิดฉากลงด้วย
ความเศร้าสะเทือนใจในชะตากรรมของลูกนกนางแอ่น ผู้เขียน
นำเสนอเรื่องนี้เหมือนนวนิยายขนาดสั้นเรื่องหนึ่ง แบ่งเนื้อหา
ออกเป็น 9 บท คือ บทที่ 1 ทำรัง บทที่ 2 ลูกนก บทที่ 3 เพลง

กล่อมลูก บทที่ 4 ความสามัคคี บทที่ 5 คำสั่งสอน บทที่ 6 ลูกนกตกใจ บทที่ 7 หัดบิน บทที่ 8 ความดีของนົມและบทที่ 9 ลูกนกพันอกพ่อแม่ ผู้เขียน เล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครที่เป็นนกนางเงือก โดยอุปโลกน์ให้นกมีความรู้สึก นึกคิดและพูดจาสื่อสารกันได้เหมือนมนุษย์ ในท้ายบทแต่ละบทจะมีคำถามให้นักเรียนได้ตอบ เพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อเรื่องตามลักษณะของแบบเรียนทั่วไป ดำเนินเรื่องจากต้นจบจบตามลำดับปฏิทิน ตัวละครหลักในเรื่องคือนกนางเงือกผัวเมียกับลูกทั้งสี่ และมีตัวละครประกอบคือสองพี่น้องที่เป็นมนุษย์ ได้แก่ปรางกับประนอม

หากพิจารณาโครงเรื่องของนิยายขนาดสั้นเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาสำคัญให้เป็นความขัดแย้ง (Conflict) หลักของเรื่อง นั่นคือปัญหาความขัดแย้งระหว่างสัตว์กับมนุษย์ ซึ่งปรากฏขึ้นถึงสองครั้งด้วยกัน ครั้งแรกคือการที่เพื่อนของนกนางเงือกตัวเมียถูกเด็กเกร็งด้วยหนังสติ๊กจนตาย ซึ่งนำความเสียใจมาสู่นางนกนางเงือกเป็นอย่างมาก ดังตอนที่นางนกได้เล่าให้นกนางเงือกตัวผู้ฟังว่า “จะ ฉันอยู่ตัวเดียวแท้ ๆ เมื่อปีกลายนี้ ฉันอยู่กับนกตัวผู้ตัวหนึ่ง และเราช่วยกันทำรัง เพื่อเป็นที่อาศัย มีเด็กเกรงคนหนึ่ง เอาหนังสติ๊กมายิงเขาตาย มิฉะนั้นเราคงจะอยู่ด้วยกันต่อมาด้วยความผาสุก” [15]

ความขัดแย้งระหว่างนกกับเด็กเกร็งได้รับการนำเสนออีกครั้งในบทสุดท้าย คือการหายไปของลูกนกนางเงือกสองตัว คือนิดกับหน้อย “ต่อมาไม่ช้า นิดและหน้อยไปติดชาย และถูกจับไปขังไว้ในกรงใหญ่ รวมกับนกอื่น ๆ อีกหลายชนิด นิดและหน้อยได้รับความลำบากมาก เพราะคนดักนกผู้นั้น ไม่มีความกรุณาต่อสัตว์เอาเสียเลย” [15]

การใช้การเล่าและรังแกสัตว์จากฝีมือมนุษย์เป็นข้อขัดแย้งหลักในเรื่องนกนางเงือก เป็นเจตนาสำคัญของผู้เขียนที่ต้องการแสดงให้เห็นว่า มนุษย์มักเบียดเบียนและทำร้ายสัตว์ ทำให้สัตว์ถึงแก่ความตายและพลัดพรากจากครอบครัวและคู่ของมัน ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญที่ต่อการสื่อมายังผู้อ่านที่เป็นเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่สอง ให้เห็นผลร้ายของการกระทำดังกล่าว ว่าเป็นการเบียดเบียนสัตว์อื่น

ในขณะที่ให้ภาพและความคิดว่า มนุษย์ชอบทำร้ายและรังแกสัตว์ หนังสือเรียนเรื่องนกนางเงือก ก็ได้นำเสนอภาพของมนุษย์อีกด้านหนึ่งที่แตกต่างจากภาพแรก นั่นคือภาพของมนุษย์ผู้มีจิตใจเมตตา หรือ “ผู้ใจบุญ” ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญที่เป็นคู่ตรงข้ามกับภาพของเด็กเกร็งที่คอยเอาหนังสติ๊กยิงนก ซึ่งก็คือ “คนใจร้าย” นั่นเอง “ในสวนนี้มีบ้านใหญ่หลังหนึ่ง ซึ่งมีบริเวณกว้างขวาง เจ้าของบ้านเป็นคนใจบุญ เขาได้ก่าชับลูกหลานและคนใช้ในบ้านของเขาบ่อย ๆ ให้ทุกคนเลี้ยงดูนก ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณบ้าน และไม่ให้ไปทำร้าย หรือขับไล่นกใด ๆ ที่บินผ่านไปมาด้วย [15] ในบ้านของผู้ใจบุญหลังนี้ มีเด็กน้อยสองพี่น้องที่คือปรางกับประนอม ทั้งสองมีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ พวกเขาให้อาหารแก่เพื่อนและแม่นกนางเงือกทุกวันจนมันแข็งแรงและคุ้นเคย กระทั่งเด็กชายประนอมคิดอยากจะทำมาซึ่งไว้ในกรง แต่ถูกมารดาห้ามไว้ ดังข้อความที่ว่า

“ประนอมอยากจะเห็นนกนางเงือก อยู่ในห้องเสมอ ๆ จึงพูดว่า “ผมอยากจับนกนี้ไว้ในกรง แล้วผมจะให้อาหารมันกินทั้งวันทีเดียว”

มารดาของเด็กทั้งสองพูดว่า “หนูอยากจะทำนกสวย ๆ เหล่านี้ไว้ในกรง แล้วเลี้ยงไว้ดูเล่นหรือ ถ้าหนูทำเช่นนั้นไม่ชำนาญก็จะเหิงตาย

“สมมติว่า มีใครจับหนูไปขังไว้ในห้องเล็ก ๆ แม้จะมีอาหารให้กินอย่างบริบูรณ์ หนูคงไม่ชอบแน่ทีเดียว นกก็มีความรู้สึกเช่นหนูเหมือนกัน นอกจากนี้ แม่คิดว่า นกนางเงือกนี้คงจะมีลูก เพราะแม่เห็นมันมาคู่กันเสมอ”

ปรางนี่พูดขึ้นว่า “ถ้าเราขังมันไว้ ก็น่าสงสารมันมากนะคะ”

((Ministry Of Education, 1984 : 23)

การนำเสนอภาพของมนุษย์ในลักษณะคู่ตรงข้าม คล้ายจะสื่อความหมายว่า ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ฝ่ายที่มักจะเอาเปรียบและกำหนดตัวเองให้เหนือกว่าคือมนุษย์ หากมนุษย์ขาดความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ ก็จะปฏิบัติต่อพวกเขาในทางที่เลวร้าย ดังเช่นกลุ่มเด็กเกร็งที่ชอบใช้หนังสติ๊กยิงนกนางเงือก

ในทางตรงกันข้าม มนุษย์ก็สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและอบอุ่นกับสัตว์ได้หากมีความเมตตา กรุณา มนุษย์จึงเป็นปัญหาสำคัญในความสัมพันธ์ดังกล่าว

นอกเหนือจากการให้มีความเมตตาต่อสัตว์ สิ่งที่คุณเขียนเน้นย้ำอย่างมาก ก็คือ คำพูดที่ว่า “นกก็มีความรู้สึกเหมือนคน” ย่อมมีความรู้สึกเจ็บปวด ซึ่งคำพูดนี้ได้รับการตอบโต้มากขึ้น ในตอนจบเรื่อง

“เด็ก ๆ เอ๋ย เราต้องขอบจบเรื่องนกทางเขนน้อย ๆ นี่เสียที ถ้าพวกเธอ ได้พบนกต่าง ๆ แล้ว ฉันหวังว่าเธอจะมีความกรุณาต่อมัน เหมือนอย่างที่ปราณี ประนอมและลูบชู กรุณานกทางเขน ใน เรื่องน้อยยาลิมว่า นกทั้งหลายก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนเราเหมือนกัน อย่าได้มีจิตใจเหยียดมุ่นมุ่งหน้าแต่จะทำร้ายมัน ดังเด็กเกรถือหนังสือที่เกี่ยวยงนกตามถนนหนทางหรือดั่งคนดักนกเลย”

((Ministry Of Education, 1984 : 43)

ข้อความที่ยกตัวอย่างมานี้ น่าจะเป็นแก่นเรื่องหรือความคิดสำคัญในเรื่องนกทางเขน ที่แม้จะตั้งอยู่บนหลักการของศีลธรรมในข้อที่เรียกร้องให้มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ แต่ยังไม่นำเสนอความคิดเรื่องความเสมอภาคระหว่างมนุษย์กับสัตว์ และเห็นว่าสัตว์นั้นมีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ ดังประโยคที่ว่า “นกทั้งหลายก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนเราเหมือนกัน” การมองว่าสัตว์มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์หรือไม่ ถือเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมที่มีต่อสัตว์ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญอย่างหนึ่งของ การวิจารณ์เชิงนิเวศ ที่มักตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีไข่มนุษย์ ทั้งในแง่ของความเสมอภาคระหว่างมนุษย์กับสัตว์ การปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม [10] การกตัญญูและทวาทกรรมสัตว์มีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่ามนุษย์อยู่เหนือสัตว์ในระบบโครงสร้างของความสัมพันธ์นั่นเอง นักสัตวศึกษาอย่าง Singer [9] เห็นว่า “สัตว์ทั้งมวลล้วนเสมอภาค” (All Animals Are Equal) และเห็นว่าสัตว์ก็มีความรู้สึกเจ็บปวดและมีความพึงพอใจเหมือนมนุษย์ ในเมื่อมนุษย์กับสัตว์ทั้งมวลมีความเสมอภาค ดังนั้นสัตว์จึงควรจะมีสิทธิ

เท่าเทียมมนุษย์ เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาควบคู่ไปกับข้อเสนอของผู้เขียนเรื่องนกทางเขนที่ว่า “นกทั้งหลายก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนเราเหมือนกัน” ถือได้ว่าทัศนะของผู้แต่งเรื่องนกทางเขน มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องจริยธรรมของสัตว์ของนักคิดชาวตะวันตกและดูล้าหน้าไปจากแนวคิดที่เคยมีมาก่อนในสังคมไทย

ที่กล่าวว่าเป็นแนวคิดที่มีความล้าหน้าเพราะแม้ว่า โดยพื้นฐานความคิดและการปฏิบัติต่อสัตว์ในวัฒนธรรมไทย มักจะมองว่าสัตว์เป็นเพื่อนร่วมโลก หรือนัยหนึ่ง “เป็นผู้ร่วมทุกข์” เราจึงต้องปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความเมตตา อันมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่แนวคิดที่มองว่า “สัตว์มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์” ก็ยังไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึงมากนักในช่วงเวลาที่หนังสือเรียนเรื่องนี้เกิดขึ้น

เรื่องเล่านกทางเขน : ความหมายและการประกอบสร้าง

นกทางเขน แม้ว่าจะนำเสนอในรูปแบบของหนังสือเรียน แต่ในความเป็นจริงแล้วนี่คือเรื่องเล่า (Narrative) เรื่องหนึ่งที่อยู่ในรูปแบบของเรื่องแต่ง (Fiction) ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นนวนิยายขนาดสั้นสำหรับเด็กซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการสร้างภาพแทน (Representation) ในวาทกรรมของมนุษย์ ในการศึกษาภาพแทนนั้น Hall [6] เสนอว่ามีแนวทางในการศึกษา “ภาพแทน” อยู่สามแนวทาง คือ แนวทางแรกคือแนวทางของภาพสะท้อน (Reflective) โดยพิจารณาความหมายที่สถิตอยู่ในบุคคลหรือสิ่งของในโลกแห่งความจริง ถ้าศึกษาในวิธีนี้ก็คือ การหาภาพสะท้อนที่ปรากฏในเรื่องเล่านั่นเอง ส่วนแนวทางที่สองคือการพิจารณาเจตนา (Intentional) ของผู้เขียนในฐานะผู้ผลิต (Producer) ซึ่งเป็นผู้กำหนดความหมายในเรื่องเล่าว่ามีเจตนาจะให้เป็นอย่างใดและวิธีที่สาม คือการพิจารณาเรื่องเล่าในฐานะของผู้ประกอบสร้าง (Constructionist) ซึ่งจะพิจารณาความหมายทั้งสองแนวทางที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นความหมายที่ถูกควบคุมโดยผู้ผลิต และความหมายที่แฝงอยู่ในสิ่งที่ได้รับการนำเสนอในฐานะที่เป็นความหมายซึ่งถูกประกอบสร้างทางสังคม Hall [6] อธิบายว่า ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาได้ภายใต้กระบวนการทางสังคม ดังนั้นจึงไม่สนใจว่าในโลกทาง

กายภาพจะมีข้อเท็จจริงเช่นนั้นอยู่หรือไม่ แต่เราก็สามารถสร้างความ เป็นจริงให้เกิดขึ้นได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการประกอบสร้างทาง สังคม เป็นกระบวนการในการสร้างความจริงและความหมายขึ้นมา ชุดหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการทางภาษาและความหมายทาง วัฒนธรรมที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม ซึ่งผู้เขียนก็เป็นผู้ถูกกำหนดโดย วัฒนธรรมดังกล่าว

หากพิจารณาหนังสือเรียนนกทางเขนในฐานะเรื่องเล่า เรื่องหนึ่ง ก็จะมองเห็นการประกอบสร้างความหมายสำคัญ บางอย่างให้ผู้แต่งนำเสนอผ่านภาพแทนชุดหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการ สร้างโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บรรยากาศ ตลอดจนแก่นเรื่องผ่าน กลวิธีทางภาษาทำให้วรรณกรรมเด็กสร้างความประทับใจให้กับคน อ่านหลายรุ่น นี่นำไปสู่คำถามที่ว่า ทำไมเรื่องเล่านกทางเขนจึงเป็น เรื่องเล่าที่ทรงพลังมากเรื่องหนึ่งในฐานหนังสือเรียนภาษาไทยที่ สามารถข้ามยุคสมัยมาได้จนถึงทุกวันนี้

เพื่อที่จะตอบคำถามข้างต้น เราอาจต้องหันไปพิจารณา จุดแข็งบางประการของเรื่องเล่านกทางเขน นั่นคือความแข็งแรง (Strong) ของเนื้อเรื่อง กับการประกอบสร้างความหมายของ วรรณกรรมเรื่องนี้ ความแข็งแรงของเนื้อเรื่องในหนังสือเรียนเรื่อง นกทางเขน มาจากการสร้างเรื่องราว (Story) ที่ดี ถึงพร้อมด้วย องค์ประกอบของเรื่องเล่า ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่องที่เริ่มต้นอย่างสดใส ร่าเริง แต่กลับจบลงอย่างแสนเศร้า ในชะตากรรมของลูกนกทางเขน การจบเรื่องด้วยความเศร้า (Sad Ending) เป็นวิธีการหนึ่งที่ นักเขียนนิยมใช้เพื่อทิ้งน้ำหนักทางอารมณ์อย่างเข้มข้นและรุนแรง ลงในจิตใจของผู้อ่าน โดยเฉพาะเมื่อเรื่องนั้นนำเสนอแก่นเรื่องแบบ หม่นมัว (Dark Theme) สิ้นหวัง อาทิ ความไร้ประโยชน์ของ สงคราม โศกนาฏกรรมของคนที่ติดยาเสพติด หรือความเจ็บปวด ทางอารมณ์ของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง แก่นเรื่องของนกทางเขน ก็จัดอยู่ ในแก่นเรื่องประเภทนี้ เพราะนำเสนอให้เห็นความเลวร้ายที่เกิดจาก ความคึกคะนองและไร้เมตตาของเด็กที่ชอบยิงนก พวกเขาทำให้ ชีวิตหลายชีวิตต้องจบสิ้นลงอย่างไร้ค่า ผู้เขียนเรื่องนกทางเขน ใช้ ตัวละครทั้งที่เป็นคนและสัตว์ก็เพื่อเจตนาจะชี้ให้เห็นว่า สัตว์ก็ไม่ ต่างจากมนุษย์ พวกเขาก็มีอารมณ์ความรู้สึก ความรัก ความหวัง

และความโศกเศร้าเสียใจ เช่นเดียวกัน การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อชีวิต อื่นเช่นนี้จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรม

โดยทั่วไปแล้ววรรณกรรมสำหรับเด็กมักจะถูกกำหนด เนื้อหาให้เป็นเรื่องที่บริสุทธิ์สดใส สนุกสนานเหมาะกับวัยของเด็ก เล็ก เนื้อเรื่องนอกจากจะสอดแทรกคุณธรรมต่าง ๆ มักจะ หลีกเลี่ยงเรื่องที่มีความรุนแรงหรือจบลงด้วยความเศร้าและความ ตาย แต่ในเรื่องนกทางเขนกลับต่างไปจากวรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยทั่วไป นั่นอาจเป็นเพราะผู้เขียนเห็นว่า การรังแกและทำร้ายสัตว์ เป็นเรื่องร้ายแรง การจะส่งสารนี้ให้เกิดผลในการตระหนักนึก จึง จำเป็นต้องสร้างความเข้มข้นทางอารมณ์ให้ฝังจำอยู่ในใจผู้อ่าน ด้วยการจบเรื่องด้วยความตาย และความเศร้า เพราะความเศร้าจะ

อยู่ในความประทับใจของผู้อ่านและคอยหลอกหลอนพวกเขา โดย วิธีการนี้ผู้แต่งเรื่องนกทางเขนต้องการให้ความเศร้าสะเทือนใจนี้ ได้ กระตุ้นจิตสำนึกให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงจริยธรรมที่มีต่อสัตว์ ว่าเป็น สิ่งสำคัญและเราควรปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างไร

การประกอบสร้างตัวละครในฐานะภาพแทนของมนุษย์ และสัตว์ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นกทางเขนเป็นเรื่องเล่าที่มีพลัง เพราะตัวละครคือผู้มีบทบาทในเรื่อง บุคลิกลักษณะและพฤติกรรม ของตัวละครจะมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่อง เห็นได้ชัดว่าตัวละคร สำคัญในเรื่องนกทางเขน ประกอบด้วยคนและสัตว์ คือครอบครัว ของผู้ใจบุญซึ่งเป็นภาพแทนของมนุษย์ที่มีจิตใจเมตตาต่อสัตว์ กับ ตัวละครฝ่ายร้ายคือเด็กเกรที เป็นฝ่ายปฏิปักษ์ ส่วนครอบครัวนก ทางเขนที่มีตัวละครประกอบด้วยพ่อ- แม่ และลูก ๆ ทั้งสี่คือ ภาพแทนของสัตว์ป่าที่ตกเป็นเหยื่อให้มนุษย์ข่มเหงรังแก หรือที่ผู้ แต่งเรียกว่า “เป็นผู้รับเคราะห์” ภาพแทนของมนุษย์นั้นถูกนำเสนอ ให้เห็นผ่านภาพคู่ตรงกันข้าม คือภาพของคนใจบุญกับภาพของคน ใจร้าย หรือ “ยักษ์” ซึ่งสื่อความหมายให้เห็นว่า สำหรับสัตว์ป่าแล้ว มนุษย์เป็นตัวอันตราย และสร้างความเดือนร้อนให้ได้

สิ่งที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับตัวละครในเรื่อง นกทางเขน ก็คือการนำเสนอภาพแทนของสัตว์ในลักษณะของการ เปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ ซึ่งเป็นวิธีที่นำสัตว์มาเป็นตัว

เปรียบเทียบหรืออุปลักษณะถึงลักษณะนิสัย พฤติกรรมและธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นวิธีนำเสนอเรื่องของสัตว์ในวรรณกรรมที่เก่าแก่ที่สุดวิธีหนึ่ง การอุปลักษณะเกี่ยวกับสัตว์ในความเป็นจริงแล้วมีเป้าหมายอยู่ที่มนุษย์ สัตว์ได้รับการนำเสนอเสมือนกระจกเงาส่องแสดงถึงพฤติกรรมของมนุษย์ (The Animal Mirror) ซึ่งโยงไปสู่ประเด็นทางศีลธรรมและความดีเลว [17]

ในเรื่องนกนางเขน จะเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้วิธีการนำเสนอ นกนางเขนโดยวิธีนี้ พ่อ-แม่ นกนางเขน และลูก ๆ ทั้งสี่ถูกอุปลักษณะให้มีลักษณะของคน เพื่อเป็นภาพแทนของหน่วยสมาชิกในครอบครัวที่ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบตามบทบาทของตน ไม่ว่าจะเป็นพ่อ นก แม่ นกที่มีความรักต่อกัน และปรารถนาจะสร้างครอบครัวที่ดีและมั่นคง ดังบทสนทนาระหว่างนกทั้งสองตอนหนึ่ง “เธอมาอยู่กับฉันเกิดจะจ๊ะ แล้วเราจะช่วยกันทำรังอีกครั้งหนึ่งคราวนี้เราจะพยายามทำที่ซึ่งพ้นภัย ไม่ให้เด็ก ๆ มารบกวนและไม่ให้สัตว์อื่น ๆ มาทำอันตราย ฉันจะช่วยดูแลเธอเสมอ ป้องกันภัยให้เธอด้วย [15] เมื่อนกทั้งสองตกลงใจที่จะอยู่ด้วยกัน ต่างก็ช่วยกันสร้างรัง และเมื่อตัวเมียพักไข่ ตัวผู้ก็หาอาหารมาป้อน เมื่อลูก ๆ ทั้งสี่ถือกำเนิดมา พ่อแม่ นกก็ช่วยกันเลี้ยงดูเอาใจใส่ ทั้งอบรมสั่งสอนให้เป็นลูก ๆ ที่ดี

อาจกล่าวได้ว่าโดยวิธีนำเสนอในลักษณะอุปลักษณะแบบมนุษย์ ทำให้ผู้แต่งสามารถสร้างพื้นที่ในการประกอบสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่าเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและการปฏิบัติตนให้เหมาะสม ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การปลูกฝังคุณธรรมต่างที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก ๆ นั่นเอง ดังเช่นในตอนที่ถูกนกนางเขนซื้อชนิด และน้อยอยากร้องเพลง แต่กลัวว่าตนเองร้องไม่ได้ พ่อ นกก็สั่งสอนลูกนกว่า “ไม่มีใครดอกลูกเอ๋ย ที่จะเรียนอะไร ๆ ได้โดยไม่ต้องลำบากเลย” [15] เมื่อลูกนกทะเลาะกันขณะพ่อแม่ไม่อยู่นี่ซึ่งเป็นพีที่ใหญ่ถึงรังแกน้อง ๆ แทนที่จะห้ามปรามในฐานะพี่คนโต แม่ นกก็ว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษ “แม่เสียใจหนักน่ะหนูเป็นพี่ใหญ่ก็จริง แต่หนูจะรังแกน้อง ๆ ไม่ได้ ไปอยู่นอกรังแต่ตัวเดียว แล้วรับรู้เสียด้วยว่า หนูไม่ได้เป็นใหญ่ในที่นี้ แม่จะกกแต่ลูกที่ประพฤติดีเท่านั้น” [15]

โดยการนำเสนอภาพของครอบครัวนกนางเขน ในเชิงอุปลักษณะว่าเหมือนครอบครัวของคน ผู้แต่งจึงสามารถประกอบสร้างความหมายเชิงคุณธรรมได้ตลอดทั้งเรื่อง ทั้งโดยผ่านคุณลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของนกแต่ละตัว ผ่านการกระทำ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความรักสามัคคี การช่วยเหลือดูแล การปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ ไปจนถึงความเพียรพยายาม ความกล้าหาญและความซื่อสัตย์ ฯลฯ ครอบครัวนกนางเขนในเรื่องเล่าเรื่องนี้จึงเป็นเหมือนภาพแทนของครอบครัวในสังคมไทยนั่นเอง และโดยวิธีการดังกล่าว ทำให้เรื่องเล่า นกนางเขนนอกจากจะปลูกฝังอุดมการณ์เรื่องจริยธรรมที่มีต่อสัตว์ให้กับเด็ก ๆ แล้ว ยังเต็มไปด้วยคุณค่าเชิงคุณธรรมที่จะช่วยกล่อมเกลาให้เด็ก ๆ เป็นคนดีต่อไป

อย่างไรก็ตามแม่นกนางเขนในเรื่องเล่าเรื่องนี้จะถูกนำเสนอในฐานะภาพแทนของมนุษย์ หรือการทำให้สัตว์มีลักษณะเหมือนมนุษย์ (Anthropomorphism) โดยการสวมใส่ลักษณะรูปแบบหรือบุคลิกลักษณะของมนุษย์ให้แก่เทพเจ้า สัตว์หรือสิ่งของ [18] เพื่อเจตนาประกอบสร้างความหมายเชิงคุณธรรมสอดแทรกลงในเนื้อเรื่องในฐานะหนังสือเรียนแต่การนำเสนอภาพของนกนางเขนในเชิงอุปลักษณะในลักษณะนี้ในทัศนะของนักวิจารณ์เชิงนิเวศเห็นว่า เป็นวิธีคิดที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดที่ถือมนุษย์เป็นศูนย์กลางเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดปัญหาในการที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์อย่างอยู่ติธรรม ซึ่งเป็นแหล่งที่มาปัญหาที่ก่อให้เกิดวิกฤติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอด

บทสรุป

การนำหนังสือเรียนภาษาไทยในตำนานเรื่องนกนางเขนมาอ่านใหม่ผ่านกรอบแนวคิดเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อมและการวิจารณ์เชิงนิเวศดังที่ได้นำเสนอข้ออภิปรายมาทั้งหมด ได้เปิดเผยให้เห็นบางแง่มุมที่ช่วยเสริมคุณค่าและให้คำตอบว่า ทำไมเรื่องเล่า นกนางเขนที่กระทรวงศึกษาธิการเคยใช้เป็นหนังสือเรียนมาก่อน พ.ศ. 2500 จึงยังคงอยู่ในความประทับใจจนกลายเป็นความทรงจำร่วมของคนในยุคหนึ่ง นอกเหนือจากการเล่าเรื่องที่จบลงด้วยความ

เศร้าในชะตากรรมของครอบครัวนกนางแอ่น อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ และการสวดเทวกรรม จริยธรรมที่พึงปรารถนาตามบรรทัดฐานของสังคมไทยในเวลานั้นแล้ว เรื่องเล่านกนางแอ่นยังเป็นหนังสือเรียนเรื่องแรก ๆ ที่ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปัญหาที่มักถูกละเลยในสังคมมาโดยตลอดให้เด็ก ๆ ได้อ่าน ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างล้ำยุคเมื่อเทียบกับบริบทของสังคมไทยในเวลานั้น การศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้แต่งเรื่องนกนางแอ่น ได้ประกอบสร้างความหมายดังกล่าวผ่านองค์ประกอบของเรื่องเล่าได้อย่างแยบยลและทรงพลัง แต่สิ่งที่น่าสนใจกว่านั้นก็คือ ความตื่นตัวในเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อมในโลกตะวันตก เพิ่งเริ่มต้นประมาณทศวรรษที่ 1970 (พ.ศ.2513) ซึ่งหากนับเวลามาจนถึงปัจจุบันก็เพียงแค่ 40 กว่าปีเท่านั้น ในขณะที่หนังสือเรียนเรื่องนกนางแอ่นได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกและประกาศใช้ในโรงเรียนเมื่อ ปี พ.ศ.2482 หรือตรงกับ ค.ศ.1939 นั้นแสดงว่า ผู้แต่งเรื่องนกนางแอ่นได้นำเสนอแนวคิดเรื่องจริยธรรมสิ่งแวดล้อมมาก่อนความเคลื่อนไหวทางจริยธรรมสิ่งแวดล้อมในตะวันตกถึงสามทศวรรษ.

เอกสารอ้างอิง

- [1] Wisan Sukwisit. (2011). **The Relationship between Language and Ideology in Thai language textbooks according to the Elementary Curriculum, 1960-2001: A Critique of Discourse analysis**. Dissertation, Chulalongkorn University.
- [2] Pandhiani, Memon, Qureshi and Memon. (2016). Construction of Cultural Values and Ideology in Social Studies Textbooks : A Critical Discourse Analytical Perspective. **The Women, Research Journal**, 8.
- [3] Mae Luk Chan. (2018). **78 Years of Memories of the textbook "Magpie" from Thai to English Thai Rath Online**, 29 April 2018
<https://www.thairath.co.th/content/1267481>.
- [4] Media fun facts (2561)"The Magpie", A Textbook of Memory From Thai to English Retrieved 19 March 019.
- [5] Wittayakorn ChiangKhul. (2001). **Encyclopedia recommends 100good books that Thaichildren and youth should read**. Bangkok: Saithan, 360 pages.
- [6] Bhalla, Ambika. Eco-Consciousness through Children's Literature – A Study IRWLE VOL. 8 NO. II July, 2012 .Retrieve March 15,2019 from
<https://pdfs.semanticscholar.org/16ab/2051cd3b5534a9e873d2603a990462540a34.pdf>
- [7] McShane, Katie. (2009) Environmental Ethics : An Overview. *Philosophy Compass*4/3 (2009) : 407–420, 10.1111/j.1747-9991.2009.00206.x *Journal Compilation* © 2009 Blackwell Publishing Ltd
- [8] Warren K. (1990). 'The Power and Promise of Ecological Feminism', **Environmental Ethics**, 12, 125-46
- [9] Singer, Peter, (1974). "All Animals Are Equal," *Philosophical Exchange*, 1(5), Summer, 243-257.
- [10] Thanya Sangkhaphanthanon. (2017). 'Chai-Pieng-Sat-Day-Rat-Chaan: Animal Studies from the point of view of Ecological Criticism' in Ruenruthai Sajjapan (Editor). **Theory and Art Criticism: The Viewpoint of Thai Scholars**. Pathum Thani : Nakorn Publishing House (328-407)

- [11] U.S. Department of Education.(1997). *What Can I Teach My Young Child about the Environment?* Washington: Office of Educational Research and Improvement.
- [12] Tamrin, Andi Ferbriana. (2018) Children's Literature: As a Way of Raising Environmental Consciousness - A Study. *Conference: Annual Seminar on English Language Studies Unhas 2017*, At Faculty of Cultural Studies, Hasanuddin University, Makassar, Indonesia.
- [13] Rebecca Monhardt, Leigh Monhardty. (2000) "Children's literature and environmental issues : Heart over mind?" *Reading Horizons*, 40(3), 2000 Article 2 .January/February 2000
- [14] Mishra,Sandip Kumar (2016). Ecocriticism in Children's Literature: An Analysis of Amit Garg's Two Tales. *Galaxy: An International Multidisciplinary Research Journal*. Vol. 5, Issue September 2016
- [15] Ministry of Education. (1948). **Thai textbook on Magpie**. 13th Edition. Phranakorn : Khurusapha Publising House.
- [16] Hall, S. (1997). Representation : Cultural Representations and Signifying Practices. London : Sage Publications.
- [17] Soper, Kate (2005) 'The Beast in Literature : Some Initial Thoughts. *Comparative Critical Studies*. 2(3) 303-9
- [18] Clark,Timothy. (2011).The Cambridge Introduction to Literature and the Environment. NewYork : Cambridge. Cochrane, Alasdair, 'Environmental. Ethics'*Internet Encyclopedia of Philosophy*. Retrived March 15,2019 from <https://www.iep.utm.edu/envi-eth/>

